

**Stimuj & Shpërblime
për mbështetjen e
Menaxhimit e të Dhënave
të Kërkimit të Hapur
dhe FAIR**

NI4OS
Europe

Kapërcimi i krizës së riprodhimit

Komunikimi shkencor përfshin të gjitha fazat e fluksit të punës së një studiuesi. Megjithatë, pjesa më e dukshme e ciklit jetësor të kërkimit janë botimet tradicionale, si revistat dhe librat, pa mbështetjen e të dhënave kërkimore të disponueshme në Qasjen e Hapur (Open Access). Botuesit kryesorë, kryesisht komercialë, nuk po mbështesin botimin inovativ dhe përdorimin e mjeteve dhe shërbimeve të reja nga studiuesit, duke çuar përtej tekstit të shkruar dhe duke prezantuar media, forma dhe formate të tjera si përfaqësime më efikase dhe më të vlefshme të punës shkencore. Për më tepër, kriteret mbizotëruese të vlerësimit të kërkimit i shtyjnë studiuesit drejt raportimit selektiv vetëm të rezultateve pozitive. Rrjedhimisht, shumë studime shkencore nuk mund të riprodhohen ose të përsëriten, duke dëshmuar se gjetjet e raportuara në botime bazohen në të dhënat aktuale dhe vënë në pikëpyetje integritetin e kërkimit. Një sistem komunikimi shkencor pa të dhëna kërkimore të disponueshme bazohet në

supozimin se argumentet e ofruara rezultojnë nga praktikat më të mira metodologjike. Që kërkimi të jetë i riprodhueshëm, është e nevojshme të keni njohuri në të gjitha fazat e procesit të kërkimit dhe të dhënat e kërkimit, softueri dhe kodi duhet të jenë në dispozicion.

Ekzistojnë disa sfida që lidhen me mungesën e të dhënave të kërkimit:

- **Përdorimi dhe ripërdorimi**

Rezultatet e hulumtimeve të kryera më parë nuk mund të ripërdoren për kërkime të mëtejshme, gjetjet nuk mund të konfirmohen apo kundërshtohen, hipoteza të reja nuk mund të krijohen dhe ka një kthim të pamjaftueshëm të investimeve publike në shkencë.

- **Besueshmëria e procesit të rishikimit kolegjal**

Për shkak të raportimit selektiv, "hakimit" të vlerave "p" dhe paragjykimeve të mundshme të studiuesve, procesi i rishikimit të kolegëve mund të jetë i pabesueshëm

- **Mbështetja e rigorozitetit metodologjik**

Keqkuptimet metodologjike dhe statistikore mund të mbeten të fshehura pas interpretimeve ambicioze të rezultateve të kërkimit.

Ndjekja e Politikave të BE-së

Lëvizja Open Science (OS) është një përgjigje e drejtpërdrejtë ndaj këtyre sfidave dhe një thirrje për t'u angazhuar siç duhet në shkencë.

Shkenca e hapur do të thotë hapja e të gjitha fazave të kërkimit për publikun. Procesi i kërkimit duhet të jetë më transparent, dhe rezultatet e kërkimit duhet të gjenden dhe të disponohen në formate të standardizuara përmes një infrastrukture të ndërveprueshme. Kjo do të lejonte ripërdorimin dhe riprodhueshmërinë e kërkimeve shkencore.

Për sa i përket të dhënave kërkimore dhe Menaxhimit të të Dhënave të Kërkimit të Hapur (ORDM), këto kërkesa përcaktohen nëpërmjet parimeve të Gjetshme, të Aksesueshme, të Ndërveprueshme, të Ripërdorshme (FAIR).

Komisioni Evropian tashmë ka miratuar një mandat për OA-në për publikimet dhe të dhënat kërkimore Horizon 2020 dhe Horizon Europe. Të gjitha publikimet që rezultojnë nga projektet H2020 dhe Euratom duhet të jenë të disponueshme në Open Access (OA), nëpërmjet faqeve të internetit të botuesve ose burimeve institucionale të OA.

Politika e BE-së për shkencën e hapur

- **Zhvillimi i gjuhëve të programimit**
Ndryshimet në një mjedis kompjuterik, mungesa e disponueshmërisë së kodit të nevojshëm për ekzekutimin e eksperimenteve ose gabime në kod
- **Çështje etike**
Integriteti i kërkimit mund të rrezikohet dhe mund të lindin çështje të ndryshme etike si krijimi ose falsifikimi i të dhënave
- **Besimi**
Pretendimi i tepërt i gjetjeve shkon përtej të dhënave të paraqitura; Kriza e riprodhueshmërisë po dëmton besimin në shkencë
- **Shkenca për qytetarët**
Mungesa e komunikimit të duhur dhe hendeku mes komunitetit kërkues dhe sektorit të biznesit dhe shoqërisë po thellohet
- **Vlerësimi i kërkimit**
Kriteret e papërshtatshme të vlerësimit të kërkimit bazuar në numrin e botimeve, numrin e citimeve dhe/ose prestigjin e botuesit

Përfitimet e shkëmbimit të të dhënave kërkimore

Ka përfitime të panumërta për të ndarë të dhënat e kërkimit. Pavarësisht nëse ata ndjekin një mandat institucional ose kombëtar të OA-së ose misionin e tyre, të vetë-imponuar për të kontribuar në "komunitetin e studiuesve dhe shoqërinë në tërësi", më shumë studiues janë duke adoptuar shkencën e hapur.

KËRKUESIT

- Rritja e transparencës dhe besimit në punën e tyre
- Disponueshmëri më e lehtë e rezultateve të kërkimit për shkencëtarët e tjerë
- Riprodhueshmëria dhe ripërdorimi i mundësuar nga rezultate të verifikueshme
- Rritja e lexueshmërisë, citimeve dhe ndikimit
- Arkivimi dhe ruajtja afatgjatë
- Mënyra të reja për të fituar njohje dhe reputacion
- Projekte të reja dhe mundësi punësimi
- Vizibilitet dhe ndikim i rritur

FINANCUESIT

- Vlerë më e lartë nga investimi i tyre
- Shmangia e dublikimeve në mbledhjen, krijimin, transferimin dhe ripërdorimin e përmbajtjes shkencore
- Përmirësimi i cilësisë së kërkimit (duke ndërtuar mbi rezultatet e mëparshme dhe duke shmangur dyfishimin e përpjekjeve)
- Shpejtësia e rritur e inovacionit (përparim më i shpejtë në tregun e ideve)
- Verifikimi më i saktë i rezultateve shkencore
- Rritja e kërkimit dhe zbulimit shkencor në dobi të shoqërisë
- Rritja e potencialit të inovacionit

INSTITUCIONET

- Detyrim transparent ndaj tatimpaguesve, justifikimi i financimit ekzistues
- Shanse më të mëdha për të konkurruar dhe për të marrë fonde të reja për kërkimin shkencor
- Inkurajimi dhe përthithja e bashkëpunimit (akademik dhe tregtar)
- Veçanërisht (shumë dhe ndërdisiplinore), aftësia për të tërhequr studiues me cilësi të lartë
- Kërkim me cilësi të lartë për t'ju prezantuar komunitetit global
- Ruajtja e cilësisë së aplikimeve në projekte
- Ndikim më i madh në shoqëri
- Rritja e citimeve
- Integriteti i përmirësuar i kërkimit (transparenca lejon vërtetimin e rezultateve të kërkimit)
- Ulja e rrezikut të publikimit në të dhëna të përshtatshme ose të ndjeshme nëpërmjet një procesi të përmirësuar të sigurimit të cilësisë
- Maksimizimi i potencialit të aseteve të të dhënave të hapura përmes ripërdorimit
- Rritja e produktivitetit në kohë buxhetesh të kufizuar

Cilët përfshihen?

kërkuesit

institucionet

Politikë bërësit

botuesit

bibliotekat

financuesit

Si rregullohet

Parimet ORDM dhe FAIR nuk mund të promovohen, rregullohen dhe zbatohen pa politika, veçanërisht ato që vendosin rregullat për avancimin në karrierë ose vlerësimin e projekteve të financuesve. Këto politika janë atje për të formuar sjelljen e studiuesve dhe për t'i motivuar ata që të bëjnë OS dhe aktivitetet përkatëse si pjesë të punës së tyre të përditshme. Sistemet aktuale të vlerësimit të kërkimit bazohen kryesisht në metrikë sasiore, siç është numri i botimeve dhe citimeve, që është mënyra më e lehtë, por jo optimale për të vlerësuar dhe krahasuar punën e studiuesve.

- Zhvillimi dhe zbatimi i skemave të certifikimit (p.sh., infrastrukturat OS, politikat e OS-së dhe DMP-së, pajtueshmëria e infrastrukturës së të dhënave me FAIR-in, DMP-në dhe harmonizimi i politikave ndërmjet palëve të interesuara)
- Zbatimi i politikave të vetëdijshme për Shkencën e Hapur (p.sh., detyrimi i DMP-ve, publikimi i OA duke përfshirë grupin e të dhënave dhe softuerin)
- Ndryshimi i rregullave aktuale të vlerësimit dhe vlerësimit duke marrë parasysh praktikat ORDM dhe FAIR (p.sh. në promovimin e studiuesve, procedurat e rekrutimit, vlerësimin e projekt propozimeve, vlerësimin e institucioneve, sistemet e shpërndarjes së fondeve)
- Aktivizoni dhe mandatoni politika editoriale plotësisht transparente që adresojnë të dhënat e kërkimit, publikimin/disponueshmërinë e grupeve të të dhënave së bashku me punimet kërkimore në OA (proces transparent i rishikimit nga kolegët, licencat, çështjet etike, disponueshmëria e të dhënave dhe citimi i të dhënave)

Çfarë vlen?

- Krijimi dhe publikimi i një plani të menaxhimit të të dhënave (DMP)
- Publikimi i një grupi të dhënash
- Panësia e të dhënave të publikuara (p.sh., të dhënat 'meta' të të dhënave dhe plotësia dhe cilësia e dokumentacionit)
- Aktivitetet e rishikimit dhe pastrimit të grupit të të dhënave
- Citim i publikuar i grupit të të dhënave (duke përfshirë altmetrikën)
- Projektin aktivitetet e përgjithshme të ORDM (p.sh., DMP, pastrimi i të dhënave, arkivimi dhe publikimi)

Si t'i njihni

- Jepni një prioritet në ofrimin e pajisjeve/shërbimeve
- Jepni pikë shtesë sipas sistemit zyrtar të vlerësimit të kërkimit (p.sh., vlerësimi i projekt propozimit, avancimet në karrierë, shpërndarja e fondeve)
- Jepni një tarifë konference
- Jepni një tarifë anëtarësimi
- Alokoni fonde për APC-të

Ku të ndërhyshni

Stimujt dhe shpërblimet për ORDM-në dhe FAIR-in mund të përmbledhen përmes dhjetë temave të mëposhtme dhe aktiviteteve shoqëruese të cilat duhet të miratohen nga të gjitha palët e interesuara

Zbatimi i ORDM-së dhe FAIR-it përmes politikave

- detyrim i publikimit të OA-së, duke përfshirë grupet e të dhënave dhe softuerin, caktimin e DMP-ve, vendosjen e politikave për publikimin dhe arkivimin e të dhënave FAIR.

Kriteret e vlerësimit dhe promovimit në të gjitha nivelet

- integrimi i aktiviteteve ORDM dhe FAIR në vlerësimin dhe vlerësimin e kërkimit në nivele të ndryshme: promovimi i studiuesve, procedurat e rekrutimit, vlerësimi i projekt propozimeve, vlerësimi i institucionit, sistemet e shpërndarjes së fondeve, çmimet për kërkimin.

Mbështetje për infrastrukturën e të dhënave

- mbështetje organizative dhe financiare për zhvillimin dhe mirëmbajtjen e infrastrukturës OS, për kostot e personelit, për aktivitetet e trajnimit.

Rritja e aftësive, kapaciteteve dhe ndërgjegjësisimit

- edukimi dhe trajnimi i kërkuesve, studentëve dhe stafit mbështetës, ofron udhëzime

dhe trajnime specifike për disiplinën dhe palët e interesuara.

Zbatimi i etikës dhe integritetit të kërkimit

- miratimi i politikës së integritetit të kërkimit në të gjitha nivelet dhe zbatimi i politikës së integritetit të kërkimit.

Sigurimi i mbështetjes dhe nxitja e bashkëpunimit

- mbështetje për infrastrukturën, zyrë ndihmëse, kujdestarë të të dhënave, grumbullim dhe shkëmbim informacioni rreth praktikave më të mira, bashkëpunim me partnerë kombëtarë dhe ndërkombëtarë.

Atribuimi, citimi dhe metrikat e duhura të të dhënave

- nxitja e një kulture të ndarjes dhe përdorimit të të dhënave të hapura kërkimore, lehtësimi dhe standardizimi i atribuimit dhe citimit të të dhënave, zhvillimi i matjeve të reja dhe inovative të të dhënave kërkimore.

Përdorimi i skemave të certifikimit –

certifikimi i infrastrukturave të OS-së, politikave të OS-së dhe DMP-ve, përputhshmëria "FAIR" e infrastrukturës së të dhënave, DMP-të dhe harmonizimi i politikave ndërmjet palëve të interesuara.

Përdorimi i infrastrukturës

kërkimore – nxitja e ORDM-së dhe FAIR-it përmes rregullave për përdorimin e infrastrukturës së përbashkët kërkimore.

Përmirësimi i praktikave të

botuesve – mundësimi dhe detyrimi i politikave editoriale plotësisht transparente, publikimi / disponueshmëria e grupeve të të dhënave së bashku me punimet kërkimore në OA, zhvillimi i ndërveprimit me infrastrukturat e tjera OS, zbatimi i proceseve më transparente të rishikimit nga kolegët dhe standardet e larta etike në praktikën e botimit, duke mundësuar nxjerrjen e tekstit dhe të dhënave.

Si ta mbështesni

Ekzistojnë lloje të ndryshme të aktiviteteve ORDM, duke përfshirë planifikimin e menaxhimit të të dhënave, marrjen dhe menaxhimin e të dhënave kërkimore gjatë projektit, kurimin e të dhënave, arkivimin dhe publikimin e të dhënave. Këto aktivitete kanë nevojë për mbështetje të qëndrueshme dhe të mjaftueshme organizative dhe financiare

Miratimi i politikave të OS-së, zhvillimi i infrastrukturës përkatëse dhe integrimi i kriterëve të lidhura me ORDM-në dhe FAIR-in në vlerësimin dhe vlerësimin e kërkimit mund të arrihet vetëm duke rritur ndërgjegjësimin e të gjithë aktorëve. Për të adoptuar praktikën e OS-së në punën e përditshme, një studiues duhet të përvetësojë njohuri dhe aftësi të reja nëpërmjet trajnimit dhe mbështetjes së vazhdueshme specifike për disiplinën dhe praktikave më të mira në këtë fushë. Përveç kësaj, institucionet e arsimit të lartë duhet të përfshijnë gjithashtu tema të lidhura me OS-në, ORDM-në dhe FAIR-in në kurrikulat e tyre.

- Organizimi i trajnimit të të dhënave ORDM dhe FAIR (edukimi dhe trajnimi i studiuesve, studentëve dhe stafit, ofrimi i disiplinës dhe udhëzimeve dhe trajnimeve specifike të palëve të interesuara)
- Krijimi i shërbimeve dhe mbështetjes së kurimit të të dhënave (mbështetja e infrastrukturës, zyra e ndihmës, kujdestarët e të dhënave, mbledhja dhe shkëmbimi i informacionit rreth praktikave më të mira)
- Financimi i zhvillimit dhe mirëmbajtjes së infrastrukturave kërkimore të OS
- Financimi i kostos së personelit
- Financimi i aktiviteteve trajnuese
- Subvencionimi i botuesve, revistave dhe platformave kombëtare

Si të ecni përpara dhe promovoni

Duke pasur parasysh fazat e ndryshme të zbatimit të OS në nivel kombëtar/komunitar, jo të gjithë mekanizmat ORDM dhe FAIR të shpërblimit dhe nxitjes të identifikuar dhe përshkruar në këtë dokument janë po aq të pjekur dhe të zbatueshëm menjëherë në çdo kontekst kombëtar. Instalimi i tyre i njëkohshëm nga politikëbërësit, financuesit, organizatat kërkimore dhe institucionet e arsimit të lartë mund të jetë më pak efektiv sesa zbatimi gradual në grupe sinergjike dhe të njëpasnjëshme - një përputhje e përsosur që nga fillimi nuk ka gjasa, ndërsa diskutimi mbi stimujt për aktivitetet e OS-së është ende një punë në progres në nivel global (p.sh., shpërblimet për hapjen e të dhënave, mbështetje infrastrukturore

për rishikimin e hapur, zhvillimi i matjeve alternative të besueshme dhe të hapura, etj.).

NI4OS-Europe do të mbështesë mekanizmat thelbësorë të shpërblimit dhe nxitjes duke mbështetur aktivitetet përkatëse dhe duke siguruar përafrimin e tyre në të gjithë ekosistemin rajonal të pajtuar. Në të njëjtën kohë, NI4OS- Europe do të mbajë gjurmët e të gjitha zhvillimeve përkatëse në Evropë, duke kërkuar të vlerësojë zbatueshmërinë e tyre në kontekste individuale lokale.

- **Rritja e ndërgjegjësimit për përfitimet e ORDM-së dhe FAIR-it**
- **Çmime vjetore për kampionët e ORDM-së dhe FAIR-it në nivel kombëtar/institucional/komunitar**
- **Zbatimi i shënjave të OS-së në depo/katalogë të të dhënave**

<https://ni4os.eu/>

Projekti NI4OS-Europe financohet nga
Komisioni Evropian nën Horizon 2020
Marrëveshja e grantit për infrastrukturën kërkimore evropiane
nr. 857645 / grant agreement no. 857645

Përmbajtja e kësaj broshure është e licencuar
sipas një licence Creative Commons Attribution
4.0 International